

Ганна Муравицька
аспірант НАДУ при Президентіві України

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФІЛОСОФСЬКОГО РОЗУМІННЯ НАУКИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

У статті розглядаються особливості сучасного філософського розуміння науки та, зокрема, філософії науки державного управління. Розкривається зв'язок науки та науки державного управління з теоретичною філософією. Наука розглядається як феномен з новим науковим світоглядом.

У статті акцентується увага на деяких аспектах філософсько-теоретичного розуміння розвитку науки державного управління. Наука державного управління репрезентує комплекс знань про технологію та сенс державно-управлінської діяльності. Зокрема, обґрунтовано, що галузь науки державного управління утворює відносно самостійну сферу наукових досліджень. Тільки з виникненням науки державного управління як самостійної галузі знань, філософія державного управління трансформується в теоретичну форму світогляду та стає складовою теорії і практики державного управління.

Ключові слова: наука, наукове знання, філософія науки, філософія державного управління, галузь науки державного управління.

Hanna Muravytska

SOME ASPECTS PHILOSOPHY UNDERSTANDING OF SCIENCE OF PUBLIC ADMINISTRATION

The article deals with the features of modern philosophy of science and especially philosophy of science of public administration. The article reveals the relationship of science and research of public administration with theoretical philosophy. Science is seen as a phenomenon with a new scientific world view.

The article focuses on the philosophical and theoretical understanding of science public administration. The science of public administration represents a set of knowledge about the technology and sense of public-management activities. In particular the branch of science public administration forms a relatively independent field research. Only with the emergence of science of public administration as an independent branch of knowledge, philosophy of governance has transformed into a theoretical form of belief and become part of the theory and practice of public administration.

Keywords: science, scientific knowledge, philosophy of science, philosophy of public administration, a branch of science of public administration.

Анна Муравицькая

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ФИЛОСОФСКОГО ПОНИМАНИЯ НАУКИ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ

В статье рассматриваются особенности современного философского понимания науки и, в частности, философии науки государственного управления. Раскрывается связь науки и науки государственного управления с теоретической философией. Наука рассматривается как феномен с новым научным мировоззрением.

В статье акцентируется внимание на некоторых аспектах философско-теоретического понимания развития науки государственного управления. Наука государственного управления представляет собой комплекс знаний о технологии и смысле государственно-управленческой деятельности. Только с появлением науки государственного управления как самостоятельной отрасли знаний, философия государственного управления трансформируется в теоретическую форму мировоззрения и становится составляющей теорией и практики государственного управления.

Ключевые слова: наука, научное знание, философия науки, философия государственного управления, отрасль науки государственного управления.

Зростання ролі науки в суспільстві, її соціального престижу вимагає високих до знань про науку. Розвиток наукового знання, революційний вплив науки на всі сфери людського життя вимагає поглибленого осмислення та вивчення цього унікального феномену. Наука сьогодні – це феномен з новим науковим світоглядом, це діяльність, яка спрямована на вироблення обґрунтованих і системно організованих знань про світ, виявлення об'єктивних законів, феномен, який проникає у всі сфери суспільного життя і зокрема – державне управління. Найбільш характерною ознакою сучасної науки є стрімке підвищення її інтелектуального рівня.

Вирішальне значення для правильного визначення шляхів подальшого розвитку науки мають філософський, особливо логіко-гносеологічний аспект дослідження. З позиції логіко-гносеологічного підходу, наука

розглядається як система знань та процес отримання нових наукових знань. Наукове знання являє собою ідеальне утворення, специфічне духовне явище, необхідний компонент науки, без якого вона не існує як цілісність. Для сьогодення найбільш значущим є суттєва зміна характеру наукового знання, тобто різке підвищення не лише теоретичного рівня нових наукових напрямів, процесів та засобів наукового пізнання, а й дослідження реальної практики науки. Зазначені зміни є характерними і для науки державного управління.

Наука державного управління характеризується недостатнім рівнем розвитку методології й теорії, крім прикордонної зони з іншими науками, бракує системності та цілісності розвитку державно-управлінської науки. Саме практика управління також втрачає системну цілісність, має еkleктичний характер, що позначається на ефек-

тивності та результативності управління, і як наслідок і на навчання державно-управлінських кадрів [6, с. 24]. З метою подолання існуючих проблем в державному управлінні виникає необхідність надання державному управлінню наукового характеру, тобто процесу, що передбачає широке використання наукових досягнень на всіх рівнях і в ланках системи державного управління.

Дослідження ґрунтується на працях відомих вітчизняних вчених щодо особливостей сучасного філософського розвитку науки І. Ф. Надольного [9], В. В. Сергієнко [7], філософії науки державного управління В. М. Князева [3, 10]. Зокрема, питання щодо надання державному управлінню наукового характеру, що передбачає широке використання наукових досягнень на всіх рівнях системи державного управління розглядаються в роботах Г. В. Атаманчука, В. Д. Бакуменка [4, 6], В. Д. Бондаренка [6], К. О. Ващенко [2], В. М. Князева [3, 10], Ю. В. Ковбасюка [2], В. І. Лугово-го, В. А. Скуратівського, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна [2, 4, 6, 8] та ін.

Незважаючи на наявність різноманітних точок зору на розвиток науки, існують певні тенденції її розвитку, з якими погоджуються представники різних філософських течій. На зміну вивчення різних аспектів науки прийшло її комплексне дослідження. Провідні філософи науки вважають, що у науці почали відбуватись глибинні, фундаментальні зміни, які стосуються співвідношення і домінування теоретичних і прикладних знань. Перш за все відзначимо, що змінилось теоретичне розуміння науки. Останнім часом активно обговорюється розширене поняття наукової раціональності, загострюється конкуренція різних моделей росту науки, є спроби нової реконструкції логіки наукового пошуку. Відбувається поглиблене вивчення історії науки, акцентується увага на соціальній детермінації наукового знання, гуманізації науки. Нової актуальності набувають критерії науковості, методологічні норми і понятійний апарат постнеокласичної [7, с. 37] стадії розвитку науки. У сучасних розвідках з філософії науки вона розглядається у динаміці, русі, розвитку.

Сучасна філософія науки репрезентована дослідженнями як проблем та питань класичного ґатунку, так і нових тем. Передусім такі добре відомі і досліджені підходи у філософії науки, як формальний, логічно-орієнтовний підхід, що виник на ранньому етапі аналітичної філософії та був розвинутий у традиції логічного емпіризму (Р. Карнап, К. Гемпель та ін.), а також ідеї історичної школи (Т. Кун, П. Фокерабанд та ін.), соціологічні дослідження науки (Б. Латур, Ф. Кітчер та ін.), не втрачають своєї значущості й досі [1, с. 113].

Такі теми та проблеми, як побудова моделей пояснення та підтвердження наукової теорії, ролі ймовірності в процедурі підтвердження; виявлення структури наукової теорії, співвідношення теорії та експерименту, ролі моделей у репрезентації світу науковими теоріями; тлумачення природи наукового закону та каузальності, опис наукових методів та їх обґрунтування; виявлення критерію вибору наукових теорій та побудова адекватної теорії раціональності вчених, й отже, обґрунтування об'єктивності та прогресу науки; дослідження історичного та соціологічного вимірів науки, ролі цінностей в науці та багато інших, продовжують бути основними темами досліджень філософів науки [1, с. 113]. Це вочевидь демонструє огляд як змісту періодичних видань з філософії та методології науки, так і тем конференцій, наукових проектів і семінарів, дисертацій і монографій.

Сучасна філософія науки має низку виразних особливостей, які дозволяють говорити про можливість формування її нового етапу. Найвиразнішою рисою сучасної філософії науки є її суттєва прагматизованість [1]. Ця особливість виявляється перш за все в орієнтації сучасних філософів науки на дослідження реальної (актуальної) практики науки, що дозволяє поглибити розуміння суті самого феномена про науку, типів її практик, методів та стратегій, її місця в культурі. У зв'язку з цим в сучасній філософії науки зароджується ряд нових рубрик дослідження, а саме: 1) філософія конкретних наук (philosophy of the special sciences); 2) філософія експериментування; 3) філософія «роз'єднання» науки; 4) натуралізм та когнітивний поворот у філософії науки та ін. [1, с. 114]. Ці рубрики тісно пов'язані між собою, репрезентують прагматизм сучасної філософії науки та відображають специфіку самої сучасної науки.

Окремо зупинимось на визначенні філософії державного управління. Енциклопедія державного управління трактує його, по-перше як розділ теорії державного управління, що досліджує світоглядні, методологічні та аксіологічні засади і принципи державно-управлінської діяльності. По-друге як комплексну, міждисциплінарну галузь знань, яка вивчає зв'язок державного управління як з іншими видами суспільної діяльності, так і з ціннісно-смысловими вимірами життєдіяльності людини й суспільства [5, с. 691].

Філософія державного управління як складова теорії державного управління досліджує насамперед природу науки державного управління, її предмет, завдання, роль у суспільстві; історичні причини та умови її виникнення; методологічні особливості; специфіку пізнавальної діяльності у сфері державного управління; зміну парадигм мислення; розробляє категорійний апарат та інші засоби дослідження; координує, синтезує та здійснює міждисциплінарний підхід; виконує експертні, аналітичні та прогностичні функції; розробляє аксіологічні, загальнотеоретичні і технологічні проблеми державного управління та відповідні їм напрями досліджень [3, с. 6].

Історично філософія державного управління виникає і розвивається в межах соціальної філософії, політології, юридичної науки (теорії держави і права, філософії права) тощо, обслуговуючи потреби як цих наук, так і формування теоретичного рівня світогляду (на відміну від буденного). Тільки з виникненням науки державного управління як самостійної галузі знань, філософія державного управління трансформується в теоретичну форму світогляду та стає складовою теорії і практики державного управління.

В аксіологічному плані філософія державного управління аналізує ціннісно-смыслові виміри державного управління, зокрема його суспільну мету і культурне призначення, ціннісні засади та орієнтації, морально-етичні норми, соціальні наслідки тих чи інших прийнятих (або не прийнятих) урядових рішень, роль ідеології та політики в державному управлінні, шляхи формування громадянського суспільства, взаємодію державної влади й суспільства, влади і бізнесу, причини корупції та шляхи запобігання їй, проблеми свободи, демократії, законності та соціальної справедливості, соціологічні, психологічні та екзистенційні (особистісні) питання державного управління, професійної етики, етикету тощо [5, с. 692].

Серед теоретичних проблем філософії державного управління слід виділити: аналіз концепцій, доктрин, теорій державного управління, порівняльний аналіз систем державного управління, дослідження сучасних тенденцій державотворення, вплив на них процесів гло-

балізації, регіоналізації, національних традицій тощо. Окрему групу проблем, важливих для розвитку власне теорії державного управління, складають питання логіки (аналіз відповідних категорій, законів, принципів), гносеології (особливостей та закономірностей пізнавального процесу в науці державного управління), методології (вчення про методи і форми наукового пізнання – як загальнонаукові, так і особливі, притаманні лише науці державного управління).

До основних філософських проблем, що відображають технологію державного управління, слід зарахувати наступні: поняття технології, її взаємозв'язок з аксіологією; технократизм як суспільне явище; співвідношення методології, технології та стилю державно-управлінської діяльності; механізми, засоби та процедури державного управління; систему влади та форми державного устрою; особливості державного управління на центральному, регіональному та місцевому рівнях; взаємодію органів державної влади з органами місцевого самоврядування; галузеве управління; організацію та управління в державних установах; адміністративну культуру державного службовця та ін. [5, с. 692].

Отже, державне управління – складне багатогранне явище, що охоплює численні фундаментальні та прикладні науки: технічні (інформатика, системо-техніка тощо), економічні (макро- і мікроекономіка, статистика та ін.), природні (гігієна праці, медицина); політичні, юридичні, історичні, морально-етичні, соціологічні, організаційно-технічні, психологічні. Усі разом вони складають поняття «наука управління». Наука державного управління – це сучасний, постнекласичний тип знань, притаманний інформаційно-технологічному суспільству [2]. Важливими передумовами формування науки державного управління є перетворення управлінської діяльності в основу суспільного виробництва та вирішальний фактор розвитку суспільства в цілому, а також її професіоналізація та інтелектуалізація. Потреба у виокремленні управлінської науки визначається цілою низкою факторів, які в сукупності визначають специфічні об'єкт і предмет, зміст, методи, закони, закономірності й тенденції нового напрямку науки, а також відображають світовий досвід структурування наукової сфери [6, с. 13-14].

Таким чином, можна констатувати, що галузь науки державного управління утворює відносно самостійну сферу наукових досліджень, об'єктом якої є державне управління як вид професійної діяльності, а предметом залежно від змісту науково-практичного завдання – ті чи інші технологічні або аксіологічні її виміри. У першому випадку йдеться про пошук ефективних оптимальних та раціональних способів і засобів досягнення цілей державно-управлінської діяльності, в другому – про оцінку соціальних, економічних, політичних, культурних, екологічних та інших наслідків цієї діяльності. За змістом це наука про технологію та сенс або суспільне призначення державно-управлінської діяльності, за гносеологічними особливостями – науково-практичний тип знання [4], на відміну від емпіричного чи теоретичного. Він виникає в умовах, коли вирішення певних практичних проблем стає неможливим без застосування наукових знань і методів. У методологічному плані галузь науки державного управління характеризується пріоритетним використанням методів, притаманних «інженерно-конструктивному», або технологічному, рівню пізнання, що виникає в умовах НТР [4, с. 106].

У гносеологічному плані можна стверджувати про появу третього, технологічного рівня пізнання [2] на відміну від емпіричного та теоретичного. Його сутність

полягає не тільки в практичному використанні емпіричних і теоретичних знань, а й в особливій формі пізнавального процесу, який відбувається в інженерній практиці і завершує увесь цикл пізнання. На технологічному рівні пізнання, який здійснюється в інженерній практиці, розробляється особлива методологія та відбувається певна селекція загальнонаукових методів, зокрема моделювання, експерименту, системного підходу, структурно-функціонального аналізу, прогнозування, програмно-цільового підходу тощо, насамкінець відбувається реорганізація форми проведення наукових досліджень (проекти, гранти та ін.) [2, с. 8].

Ураховуючи зазначене вище, можна стверджувати, що наука державного управління репрезентує комплекс знань про технологію та сенс державно-управлінської діяльності [2, с. 8]. Якщо в першому випадку йдеться про знання найбільш ефективних, оптимальних та раціональних способів і засобів досягнення певних державно-управлінських цілей, то в другому – про їх сенс.

Постає питання, взагалі, яке суспільне призначення державного управління? Ці та інші ціннісно-сміслові виміри та питання становлять блок філософсько-світоглядних, аксіологічних та морально-етичних проблем, без вирішення яких теорія і практика державного управління набувають технократичного або бюрократичного характеру. Якщо предметом дослідження галузі науки державного управління є ті чи інші технологічні або аксіологічні виміри, то виникає запитання: яке місце в структурі науки державного управління займає класична теорія пізнання з її діалектикою суб'єкта і об'єкта, проблемою істини тощо?

Ключовим моментом у поясненні суті науки державного управління є розуміння її проєктивно-конструктивної природи. Це означає, що об'єктом пізнання виступає не стільки сам зовнішній об'єкт як частина об'єктивної реальності з її властивостями, закономірностями, законами існування і т. ін., скільки дія з ним, яка, по суті, має управлінський зміст, оскільки це: а) цілеспрямований вплив на об'єкт для отримання певного, потрібного суб'єкту ефекту, результату; б) на передній план тут виступає не матеріальна (закон), а ідеальна (мета) причинність. По суті, управління – це дія цільової причинності, реалізація задуму суб'єкта як творця. Управління тим і відрізняється від звичайної, в тому числі виконавської діяльності, що воно детермінується образом, моделлю потрібного майбутнього, а не просто наявними ресурсами і можливостями. За великим рахунком, управління створює нові ресурси і можливості [2, с. 8].

Отже, об'єктом науки державного управління виступає саме управління, а предметом – сам зміст реальної управлінської проблеми, пошук оптимальних шляхів її вирішення, знаходження найбільш ефективних способів досягнення управлінських цілей та раціональних засобів, доцільних і прийнятних як у технічному, так і в гуманітарному розумінні. У науці державного управління предмет дослідження є не стільки «даним», скільки «заданим». Метою дослідження виступає розроблення певного проєкту, моделі, «механізму», технологічної («дорожньої») карти, «рецептів», «практичних рекомендацій» тощо, які вирішують певну управлінську проблему [2, с. 8].

З переходом від теорії до практики, від науки до технології процес пізнання не закінчується, навпаки, він тільки вступає у завершальну і вирішальну фазу. Фактично завершення пізнавального циклу збігається з «останнім актом» науково-технічної творчості, коли предмет стає новоствореним об'єктом, що виявився

«життєздатним» (таким, що ефективно працює, відповідає різноплановим критеріям – економічним, соціальним, політичним, гуманітарним) [2, с. 8].

Зрозуміло, що істина в науці державного управління вже не може розглядатись суто гносеологічно, як адекватне відображення об'єкта в суб'єкті. Це скоріше істинний, єдино правильний шлях до об'єкта, у плані як його пізнання, так і практичного перетворення, в кінці якого вже не поняття має відповідати своєму об'єкту, а навпаки, об'єкт відповідає своєму поняттю – проекту, конструкту, людському задуму, управлінській меті. В онтологічному плані вказаний шлях, або спосіб пізнання та практичного перетворення об'єкта, має законодавчий характер, тобто здійснюється як за логікою (об'єктивними законами існування) самого об'єкта, так і за логікою і цілями існування суб'єкта, свободою його волевиявлення. Істина – це результат співтворчості суб'єкта і об'єкта, суб'єкта і суб'єкта, збігу, стикування процесів суб'єктивації об'єктивного і об'єктивації суб'єктивного [2, с. 9].

У галузі науки державного управління суб'єкт пізнання повинен поєднувати в собі якості вченого, інженера і практика, крім того, бути творчою і високоморальною людиною, керуватися не тільки «інтересами», а й ідеями суспільного блага, служіння народові, духовними цінностями.

Таким чином, як прикладна галузь знань філософія державного управління застосовує певну філософську теорію та методологію у сфері державного управління; здійснює аналіз та відбір власне філософських проблем, що виникають у цій сфері, уточнює, доопрацьовує загальнотеоретичні положення до рівня, що відкриває можливість їх практичного застосування; спонукає суб'єкта пізнання до визначення власної філософської позиції [3, с. 7].

На сьогодні філософія науки являє собою інтегративне філософське знання, яке націлене як на розвиток самої філософії, так і на узагальнення досліджень науково-пізнавальних процесів. Характерною тенденцією філософії сучасної науки є зростаюча потреба в розробці нових фундаментальних філософських ідей, категорій та понять, методологічних принципів, уточнення їх суті з одночасною еволюцією відповідних понять та категорій, взаємозв'язку зазначених принципів та меж їх застосування з метою створення цілісної змістової системи наукових уявлень. Зокрема, зазначені зміни стосуються і науки державного управління. Важливого значення набуває філософсько-теоретичне розуміння розвитку науки державного управління та усвідомлення філософії державного управління як різновиду практичної філософії. Надання державному управлінню наукового характеру, що передбачає широке використання наукових досягнень на всіх рівнях системи державного управління; сприяння розвитку фундаментальних і прикладних досліджень з актуальних проблем державного управління, зокрема розроблення нових управлінських технологій та впровадженню їх досягнень у практику; залучення науковців до аналітичної роботи в органах державної влади; використання засобів інформатизації і комп'ютеризації, нададуть можливість подолати існуючі проблеми в державному управлінні. Відповідно, виникає необхідність у формуванні системного, інтегрованого і розвинутого державно-управлінського знання.

Література.

1. Білоус, Т. Філософія науки у системі сучасної освіти: філософія конкретних наук та філософія експери-

менту // Філософська думка : укр. наук.-теорет. часоп. / НАН України, Ін-т філософії. – К. : Амадемперіодика. – 2013. – № 5. – С. 113 с 123.

2. Галузь науки «Державне управління» в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку: нац. наук. доп. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; редкол.: Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови, кер. проекту) [та ін.], за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка [та ін.]. – К. : НАДУ, 2012. – 184 с.

3. Князєв, В. М. Філософія державного управління, її сутність, особливості та проблемне поле досліджень / В. М. Князєв // Вісн. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України: наук. журн. – 2014. – № 1. – С. 5–9.

4. Енциклопедичний словник з державного управління : довідк. вид. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко [та ін.] ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. – К. : НАДУ, 2010. – 819 с.

5. Енциклопедія державного управління : довідк. вид. У 8 т. Т. 1. Теорія державного управління / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-редкол.: Ю. В. Ковбасюк (голова), В. П. Трощинський, Ю. П. Сурмін [та ін.]. – К. : НАДУ, 2011. – 747 с.

6. Науково-методологічні засади розвитку галузі науки «Державне управління» [Текст] : наук. розробка / В. Д. Бакуменко, В. Д. Бондаренко, Л. М. Гогіна [та ін.]; за заг. ред. Ю. П. Сурміна, Л. І. Загайнової ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Упр. орг. фундамент. та приклад. дослідж., Ін-т пробл. держ. упр. та місц. самоврядування. – К. : НАДУ, 2010. – 58 с.

7. Сергієнко В. В. Філософські проблеми наукового пізнання : навч. посіб. / В. В. Сергієнко ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Кременчуц. нац. ун-т ім. М. Остроградського. – Кременчук : КНУ ім. М. Остроградського, 2011. – 103 с.

8. Сурмін, Ю. П. Методологія галузі науки «Державне управління» [Текст] : монографія / Ю. П. Сурмін ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К. : НАДУ, 2012. – 372 с. – Бібліогр.: с. 344-369 (278 назв).

9. Філософія : навч. посіб. / за ред. І. Ф. Надольного ; Л. В. Губерський, І. Ф. Надольний, В. П. Андрущенко [та ін.]. – 8-ме вид., стер. – К. : Вікар, 2011. – 456 с.

10. Філософські проблеми державного управління [Текст] : навч.-метод. посіб. / В. М. Князєв, Ю. В. Бакаєв, Т. Е. Василевська [та ін.] ; за заг. ред. В. М. Князєва ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К. : НАДУ, 2012. – 220 с.

11. Філософський енциклопедичний словник : довідк. вид. / Нац. акад. наук України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди, Держ. фонд фундамент. дослідж. ; редкол.: В. І. Шинкарук (голова редкол.), Є. К. Бистрицький, М. О. Булатов [та ін.]. – К. : Абрис, 2002. – 742 с.